

ФАУСТІАНСЬКА ТЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ В. БРЮСОВА

В європейській культурі фаустіанська тематика, яка від своїх середньовічних джерел до сьогодення постає у множинності концептуальних версій, на рівні художньої рефлексії відбиває одвічний та перманентний процес осмислення аксіологічних орієнтирів людиною та людством. Культурні реалії початку ХХ ст. багаторазово актуалізували як проблему особистісного пошуку ціннісних опор, так і проблему спадкоємності духовного досвіду, однією з константних зернин якого є фаустіана.

Одвічна значущість і непорушність зв'язку культурних часів і просторів – одна з концептуальних основ символістської інтерпретації фаустіани та міфологеми Фауста в романі В. Брюсова «Вогняний ангел». Багатовимірність «культурного ландшафту» роману детермінована як алюзією міфологеми «блудного сина» (що простежується у долі Рупрехта), так і апеляцією до культурного доробку епохи Ренесансу. Хронотоп роману насичений «знаками» епохи – посиланнями на події, історичних персон, образи культурних героїв тощо, суголосною світоглядним пошукам Ренесансу є й акцентуація особистісного, суб'єктивно-ліричного начал, піднесення кохання.

Напруженість пошуків духовних опор героїв твору в «коливаннях» між знанням та вірою, наукою та магією, раціональним і містичним модусами світорозуміння резонує із аксіологічним плюралізмом світанку Новітнього часу. Особливий, глибинно суб'єктивний нюанс авторської творчої рефлексії в інтерпретації тріади основоположних образів роману (Рупрехт – Рената – Генріх) детермінований його автобіографічністю.

Концептуальна унікальність інтерпретації фаустіани в романі зумовлена не тільки акумуляцією в ньому розмаїтих культурних витоків і автобіографічністю, а й принциповою множинністю образів, що в комплексі складають фаустіанську образність і проблематику. Образ Рупрехта постає як концентроване втілення образу ренесансної титанічної особистості – ініціативної, спрямованої на особистісне прокладання життєвих шляхів, формування власної системи аксіологічних орієнтацій та здатної до протистояння системі цінностей епохи.

Як своєрідні його змістовні відлуння та варіанти, що резонують з історичними реаліями та художньою атмосферою епохи, в романі постають образи Агріппи та Фауста – символів жаги знання (котра стає імпульсом до порушення ціннісних меж культурної доби) та діаметрально протилежних шляхів його набуття (теоретичного та практичного).

Множинність фаустівського начала в романі утворюється й нерозривністю зв'язку образів Рупрехта та Генріха, які постають як певним чином взаємозамінювані для Ренати, та водночас як уособлення різноспрямованих модусів особистісних духовних шукань.

У концепції інтерпретування фаустіани В. Брюсовим такі її складові, як мотив укладання угоди з дияволом і значущість гносеологічної проблематики, котрі в контексті гуманітарного знання набула статусу атрибутивних для наскрізної лінії європейської художньої культури, позбавлені визначального, сенсопороджуючого значення. В аурі символістського світобачення мотив укладання угоди є «неявним». Алюзійність її відтворення – перенесення в умовний часо-простір сну, марення – має наслідком виняткову активізацію перцептуального рівня хронотопу твору, осмислення образу Рупрехта та водночас максимальну активізацію осмислення аксіологічних меж особистості та наслідків їх навіть гіпотетичного порушення, що безумовно співвідноситься із ситуацією деактуалізації аксіологічних орієнтирів Нового часу та формування картини світу Новітньої доби та її ціннісних настанов.